

Stylistika II

ZS 2024

Obsah

- historické pozadí vývoje stylistiky
- ruský formalismus
- ozvláštnění (defamiliarizace)
- aktualizace (foregrounding)

- studijní materiály:
 - Burke, M. (ed.) (2023). *Routledge Handbook of Stylistics*. (kap. 1 a 2)
 - Jeffries, L., McIntyre, D. (2010). *Stylistics*. (kap. 2)

Domácí úkol

- přečtěte článek V. Šklovského *Umění jako metoda*
 - viz učební materiály
- napište 3-5 klíčových slov
 - ilustrujte je prostřednictvím přímých citací z článku
- Jak Šklovskij hodnotí ideu "umění jako myšlení v obrazech"?

Stylistika

- "In this sense, analysing style means **looking systematically at the formal features of a text and determining their functional significance** for the interpretation of the text in question"
(Jeffries & McIntyre 2010, p. 1)

Historické pozadí

- „Almost every overview of stylistics in the past thirty years or so begins in the twentieth century, with Roman Jakobson and Russian formalism.“
- „...choosing to start approximately one hundred years ago risks missing out on something that is of central importance to stylistics today...“

(Burke, 2023, s. 11)

Historické pozadí

- kořeny stylistiky
 - rétorika
 - poetika

- normativní pojetí stylu
 - vyšší
 - nižší

Historické pozadí

- kořeny stylistiky
 - rétorika
 - poetika (Wikipedia, cit. 30. 3. 2024)
 - nauka o výstavbě a formálním tvaru nějakého uměleckého (zvl. literárního) díla;
 - souhrn uměleckých zásad a prostředků (před)určující styl tohoto díla;
 - kniha, příručka, ve které jsou tyto zásady vysvětleny (např. Aristotelova kniha Poetika).
- normativní pojetí stylu
 - vyšší
 - nižší

Rétorika

- Korax ze Syrakús (5. stol. př. Kr.)
- sofisté
- řečnická tradice
 - Aristotelés, Démosthenés, Cicero...
- trivium
 - gramatika
 - dialektika
 - rétorika
- v Evropě řečnictví vyučováno do konce 19. stol.
 - USA pokračuje v tradici

Styl

- **výběr** a způsob využití **prostředků** a **postupů**
 - většinou s ohledem na určitý **cíl**

Rétorika

- postup tvorby řečnických děl – *five canons of rhetoric*
 - (Burke, 2023, s. 21)

Table 1.1 The five canons of rhetoric

	<i>English term</i>	<i>Meaning</i>	<i>Latin name</i>	<i>Greek name</i>
1	discovery	coming up with materials for arguments	<i>Inventio</i>	<i>heúrisis</i>
2	arrangement	ordering your discourse	<i>Dispositio</i>	<i>taxis</i>
3	stylisation	saying/writing things well and in a persuasive manner	<i>Elocutio</i>	<i>léxis/phrases</i>
4	memorisation	strategic remembering	<i>Memoria</i>	<i>mnémē</i>
5	delivery	presenting your ideas	<i>Pronunciatio/ Actio</i>	<i>hupókrisis</i>

- What is *rhetoric*?
 - <https://rhetoric.byu.edu/>

2. Uspořádání (arrangement)

Table 1.2 A six-part composition plan from the Rhetorica ad Herennium

1. introduction (<i>exordium</i>)	Where you foster good will, make your audience receptive and attentive and state your standpoint
2. background (<i>narratio</i>)	Where you set the scene (past facts)
3. brief list of arguments (<i>divisio/partitio</i>)	Where you state your arguments briefly
4. arguments in favour (<i>confirmatio</i>)	Where you put forward your arguments in detail
5. counter arguments (<i>confutatio</i>)	Where you deal with the views of your opponents
6. conclusion (<i>peroratio</i>)	Where you end appropriately (summarising and employing style figures)

- (Burke, 2023, s. 22)

3. Stylizace (stylisation)

- určitá témata mají mít odpovídající styl
- správnost (correctness)
- jasnost (clarity)
- vhodnost (appropriateness)

„**Correctness**, also known as ‘purity’, is very much grammar-based and prescriptive. **Clarity**, also known as ‘perspicuity’, requires that a writer or speaker should use words in their ordinary/everyday sense, avoiding the use of obsolete, technical or colloquial terms. **Appropriateness** is about what is correct in a certain situation.“

(Burke, 2023, s. 22)

3. Stylizace

- určitá témata mají mít odpovídající styl
- nízký
- střední
- vysoký
 - formální aspekty
 - figury

Tři rétorické žánry

- řeči soudní (forensic)
- řeči poradní (deliberative)
 - politické
- řeči oslavné (epideictic)

Historické pozadí

- moderní stylistika – od poč. 20. stol. jako **badatelské** odvětví
- ruský formalismus
 - Viktor Šklovskij
 - Roman Jakobson
- Pražská škola
 - Bohuslav Havránek
 - Vilém Matheius
 - Jan Mukařovský

Ruský formalismus

- poč. 20. stol.
- Moscow Linguistics Circle & Petrograd Society for the Study of Poetic Language
- strukturalismus
- symbolismus

Ruský formalismus

- literariness debate
- rozdíl mezi básnickým a nebásnickým jazykem
- struktura vyprávění
- jedním z cílů studium literatury vědeckými prostředky

Ruský formalismus

„... they wished to align literary studies more with **linguistics**. In this way, they could focus on **formal observations** that could be made in a sentence at the diverse levels of phonology, morphology, lexis, semantics and syntax, and in doing so they could **anchor all evaluative and interpretative claims in solid textual description**. It was thought that if the study of literature could be made more scientific, then it would command more respect in the intellectual world and benefit in diverse ways from its new, elevated scientific status.

(Burke, 2023, s. 33)

Roman Jakobson

- „If any one person may be referred to as ‘the father of modern stylistics’, then it is Roman Jakobson.“ (Burke, 2023, s. 33)
- komunikační model

Model komunikační situace

- Bühlerův model

- Jakobsonův model

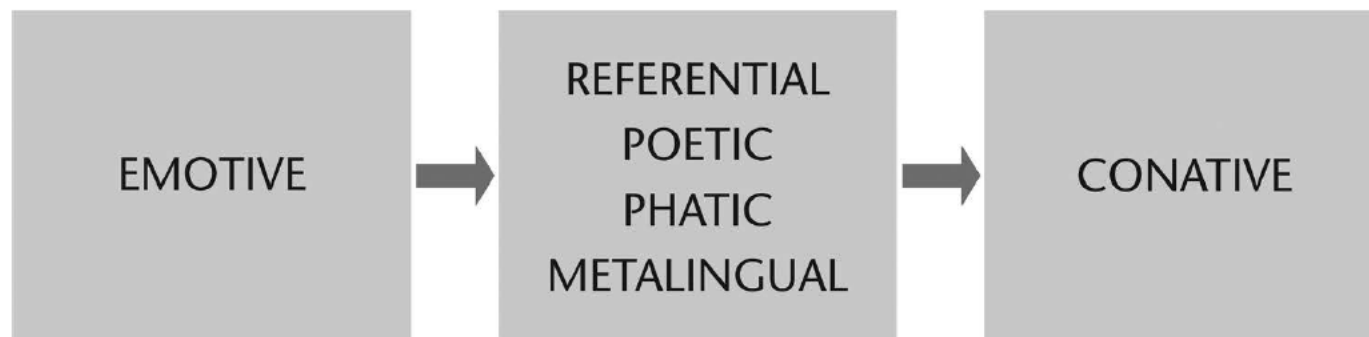
Model komunikační situace

- „Jakobson was doing was simply applying the full scope of rhetorical kairos, which he almost certainly knew about, to account more fully for the pragmatic situation surrounding the discourse act/utterance.“
(Burke, 2023, s. 34)

Model komunikační situace

- funkce jazyka

Roman Jakobson

- otázka, jaké vlastnosti jazyka konstituují „literárnost“

*On slates the pigeons shift together,
Backing against the rain from the west*

Roman Jakobson

- otázka, jaké vlastnosti jazyka konstituují „literárnost“

*On slates the pigeons shift together,
Backing against the rain from the west*

- v poetickém textu by se neměla vyskytovat predikovatelná slova
- zde např. *gray slates, wet rain* apod.

Roman Jakobson

- otázka, jaké vlastnosti jazyka konstituují „literárnost“

*On shallow slates the pigeons shift together,
Backing against the thin rain from the west*

Roman Jakobson

- otázka, jaké vlastnosti jazyka konstituují „literárnost“

*On **sh**allow slates the pigeons **sh**ift together,
Backing against the thin rain from the west*

Viktor Šklovskij

- automatizace v jazyce
- umění jako myšlení v obrazech
- ozvláštnění (**defamiliarizace**)

Viktor Šklovskij

„One of Shklovsky’s most important ideas from the *Theory of prose* was his principle of ‘defamiliarisation’. Shklovsky argued that as things become more familiar, we stop paying attention to them. In some cases we stop noticing them entirely. This is what happens to everyday language; it gets automatised. Shklovsky thought that it was the function of literary texts, and all other arts, to make people perceive the world from new and different perspectives. In short, he believed that poetic language has the power to de-automatise; to shake us out of our everyday visual and cognitive lethargy.“

(Burke, 2023, s. 37)

Viktor Šklovskij

„One of Shklovsky’s most important ideas from the *Theory of prose* was his principle of ‘defamiliarisation’. Shklovsky argued that as **things become more familiar, we stop paying attention to them.** In some cases we stop noticing them entirely. This is what happens to **everyday language; it gets automatised.** Shklovsky thought that it was the **function of literary texts**, and all other arts, to make people perceive the world **from new and different perspectives.** In short, he believed that poetic language has the power to **de-automatise**; to **shake us** out of our everyday visual and cognitive lethargy.“

(Burke, 2023, s. 37)

Pražská škola

- aktualizace (foregrounding)
- „Put simply, foregrounding highlights the poetic function of language, in particular its ability to **deviate from the linguistic norm** and to **create textual patterns** based on either parallelism, repetition or deviation from a norm.“
(Burke, 2023, s. 41)

Pražská škola

- aktualizace (foregrounding)
- směřování od formalismu k funkcionalismu
 - funkční styly

Historické pozadí

- Stylistics (...) is eclectic in its use of theory, though it **originated in literary theories** of formalism and took on the theory of structuralism as developed by Saussure (1959 [1916]) in the early twentieth century.
- (Jeffries & McIntyre, 2010, p. 10)

Historické pozadí

- Stylistics (...) is eclectic in its use of theory, though it **originated in literary theories** of formalism and took on the theory of structuralism as developed by Saussure (1959 [1916]) in the early twentieth century.
- What these theories together provided was the **descriptive apparatus** (such as grammatical and lexical terminology and categories) which would enable scholars to **pinpoint** the precise **techniques** of construction that writers were using in order to demonstrate **the linguistic basis of well-known literary effects**, particularly those which were **foregrounded**.

(Jeffries & McIntyre, 2010, p. 10)

Historické pozadí

- Stylistics (...) is eclectic in its use of theory, though it **originated in literary theories** of formalism and took on the theory of structuralism as developed by Saussure (1959 [1916]) in the early twentieth century.
- What these theories together provided was the **descriptive apparatus** (such as grammatical and lexical terminology and categories) which would enable scholars to **pinpoint** the precise **techniques** of construction that writers were using in order to demonstrate **the linguistic basis of well-known literary effects**, particularly those which were **foregrounded**.
- The focus on **the actual language of the text** which is epitomised by these theories is still present in some stylistic practice, and demonstrates that stylistics **does not originate from an author-based view** of textual meaning in the same way that, for example, some areas of **literary studies** did.

(Jeffries & McIntyre, 2010, p. 10)

Ozvláštnění (defamiliarizace) & aktualizace (foregrounding)

- aktualizace jako základní rys „literárnosti“ textu
 - východisko ruských formalistů
- literární jazyk vs. každodenní jazyk
- zobecnění: existují jazykové vlastnosti, které lze identifikovat jako typické rysy např. žánru?

Ozvláštnění (defamiliarizace) & aktualizace (foregrounding)

- **ozvláštnění** hlavní rys literárního jazyka
- **aktualizace** jako mechanismus, na jehož základě se realizuje ozvláštnění
- aktualizace (foregrounding) = jeden ze základních pojmů (literární) stylistiky

Aktualizace (foregrounding)

- „In technical but also in non-technical contexts, ‘foregrounding’ refers to the property of **perceptual prominence** that certain things have **against the backdrop** of other, less noticeable things. In the visual and perhaps more obvious sense of the term, we can see foregrounding manifesting itself as a **psychological effect** generated by particular aspects of say images, thereby drawing the viewer’s attention to themselves or parts of themselves.“

(Gregoriou, 2023, p. 89)

Aktualizace (foregrounding)

- „ In essence, foregrounding is achieved when the perceived **norms of language are broken**. This can happen either as a consequence of **deviation** (i.e. unexpected irregularity in language) or **parallelism** (unexpected regularity; see Jakobson 1960), and foregrounding may be achieved **formally** (by breaking descriptive linguistic rules at the levels of grammar, phonetics and semantics) or **functionally** (by deviating from expectations with regard to pragmatics).“

(McIntyre & Walker, 2010, p. 17)

Aktualizace (foregrounding)

- „Essentially, foregrounding theory suggests that in any text some sounds, words, phrases and/or clauses may be so **different from what surrounds** them, or **from some perceived ‘norm’ in the language generally**, that they are set into relief by this difference and made **more prominent as a result**. (...) Foregrounding is achieved by either linguistic **deviation** or linguistic **parallelism**.“

(Jeffries & McIntyre, 2010, p. 31)

Aktualizace (foregrounding)

- „**záměrná odchylka od standardního** užití jazykových výrazových prostředků“

(Krčmová, 2017)

Aktualizace (foregrounding)

- všechny jazykové roviny
 - fonologie
 - eufonie, aliterace, rým, symbolismus hlásek...
 - grafika
 - *BarBar, příSAHÁM*
 - morfologie
 - aktuální užití tvarů, nové složeniny...
 - co je „luketka“?
 - syntax
 - slovosled, ambiguita...
 - frazeologie
 - *kostky jsou svrženy*
 - diskurz
 - *Život je hořký. Bohudík.*
 - srov. korpus: „život je hořký“; „život je ...“; „hořký život“

Aktualizace (foregrounding)

- všechny jazykové roviny
 - fonologie
 - eufonie, aliterace, rým, symbolismus hlásek...
 - grafika
 - *BarBar, příSAHÁM*
 - morfologie
 - aktuální užití tvarů, nové složeniny...
 - co je „luketka“? -> Look at her (Konec nylonového věku)
 - syntax
 - slovosled, ambiguita...
 - frazeologie
 - *kostky jsou svrženy*
 - diskurz
 - *Život je hořký. Bohudík.*
 - srov. korpus: „život je hořký“; „život je ...“; „hořký život“

Aktualizace (foregrounding)

- tradiční pojetí
 - popis jevů, které lze v daném kontextu hodnotit jako aktualizací
 - srov. Marie Krčmová (2017): AKTUALIZACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
<https://www.czechency.org/slovník/AKTUALIZACE>

Aktualizace (foregrounding)

- tradiční pojetí
 - popis jevů, které lze v daném kontextu hodnotit jako aktualizací
 - srov. Marie Krčmová (2017): AKTUALIZACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.
<https://www.czechency.org/slovník/AKTUALIZACE>
- ALE metodologie, srov.

Stylistický výzkum

- empirismus
 - všechna tvrzení založena na datech (texty, korpusy)
- intersubjektivita (resp. objektivita)
 - nezávislost výsledku na osobě výzkumníka
- replikovatelnost
 - na základě stejného postupu by různí badatelé měli dojít ke stejnému výsledku
- The aim for objectivity, then, is an attempt to produce falsifiable claims via replicable analytical methods, **in order to avoid making subjective assertions.**
(McIntyre & Walker, 2010, p. 129)

Aktualizace (foregrounding)

- příklady možného **intersubjektivního vymezení** odlišností (ať deviace, či paralelismus) od normy?

Aktualizace (foregrounding)

- příklady možného **intersubjektivního vymezení** odlišností (ať deviace, či paralelismus) od normy?
- **měření?**
- **kvantifikace?**
- **statistika?**
- **statistická významnost?**

Aktualizace (foregrounding)

- „**záměrná odchylka** od **standardního** užití jazykových výrazových prostředků“
- pro analýzu potřebujeme
 - data, která vykazují vlastnosti standardního užití
 - např. referenční korpus, hodnocení uživatelů
 - analyzovaný jev v textu
- srovnáváme vlastnosti analyzovaného jevu v textu a v referenčních datech

Aktualizace (foregrounding) - příklad analýzy

- v textu se často objevuje *jenž* (pouze tento tvar)
 - můžeme to interpretovat jako příklad aktualizace vyjadřující záměrnou „knižnost“, srov. SSJČ
- jak zjistíme, že je naše interpretace správná?

Aktualizace (foregrounding) - příklad analýzy

- v textu se často objevuje *jenž* (pouze tento tvar)
 - můžeme to interpretovat jako příklad aktualizace vyjadřující záměrnou „knižnost“, srov. SSJČ
- jak zjistíme, že je naše interpretace správná?
 - zeptáme se autora textu...

Aktualizace (foregrounding) - příklad analýzy

- v textu se často objevuje *jenž* (pouze tento tvar)
 - můžeme to interpretovat jako příklad aktualizace vyjadřující záměrnou „knižnost“, srov. SSJČ
- jak zjistíme, že je naše interpretace správná?
 - zeptáme se autora textu...
 - porovnáme frekvence v textu a v referenčních datech

Aktualizace (foregrounding) - příklad analýzy

- v textu se často objevuje *jenž* (pouze tento tvar)
 - můžeme to interpretovat jako příklad aktualizace vyjadřující záměrnou „knižnost“, srov. SSJČ
- jak zjistíme, že je naše interpretace správná?
 - zeptáme se autora textu...
 - porovnáme frekvence v textu a v referenčních datech
- text: $N = 5000$ slov; $f_{jenž} = 10$

Aktualizace (foregrounding) - příklad analýzy

- v textu se často objevuje *jenž* (pouze tento tvar)
 - můžeme to interpretovat jako příklad aktualizace vyjadřující záměrnou „knižnost“, srov. SSJČ
- jak zjistíme, že je naše interpretace správná?
 - zeptáme se autora textu...
 - porovnáme frekvence v textu a v referenčních datech
- text: $N = 5000$ slov; $f_{\text{jenž}} = 10$
- SYN2020: $N \approx 100000$ slov; $f = 15\ 673$

Aktualizace (foregrounding) - příklad analýzy

- v textu se často objevuje *jenž* (pouze tento tvar)
 - můžeme to interpretovat jako příklad aktualizace vyjadřující záměrnou „knižnost“, srov. SSJČ
- jak zjistíme, že je naše interpretace správná?
 - zeptáme se autora textu...
 - porovnáme frekvence v textu a v referenčních datech
- text: $N = 5000$ slov; $f_{\text{jenž}} = 10$; ipm = 2000
- SYN2020: $N \approx 100000$ slov; $f = 15\,673$; ipm = 128,65